

DOI: 10.15276/ETR.03.2021.8

DOI: 10.5281/zenodo.6506557

UDC: 338. 48

JEL: Z32

ЕКОЛОГІЧНИЙ ТУРИЗМ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ COVID-19: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

ECOLOGICAL TOURISM IN THE CONDITION OF A PANDEMIC COVID-19: PROBLEMS AND PROSPECTS OF DEVELOPMENT

Yulia S. Libenko

Odessa Polytechnic State University, Odesa, Ukraine

ORCID: 0000-0003-0399-6766

E-mail: yulia.libenko@mzeid.in

Yuliia V. Hutareva, PhD in Economics, Associate Professor

Odessa Polytechnic State University, Odesa, Ukraine

ORCID: 0000-0002-6920-3346

E-mail: j.v.gutareva@mzeid.in

Received 20.06.2021

Лібенко Ю.С., Гутарева Ю.В. Екологічний туризм в умовах пандемії COVID-19: проблеми та перспективи розвитку. Оглядова стаття.

Пандемія COVID-19 перевернула уявлення про життя, відношення людей до навколишнього середовища, власного здоров'я та майбутнього власних дітей та людства в загалом. На невизначений час люди всієї планети стикнулись з новим випробуванням – вірусна хвороба. З метою зниження кількості інфікуючих були вжиті заходи всіма країнами світу: припинено подорожі по всьому світу, призупинено діяльність розважальних закладів, люди закрились в своїх домівках. Проте тотальний локдаун, шкодить здоров'ю людини, оскільки сидіння вдома негативно впливає на психіку, фізичну активність. Вихід з цієї ситуації – внутрішні подорожі у сільську місцевість, мало відвідувані природні місця, ландшафтні парки та морські узбережжя.

Тож, в даній статті аналізуються можливості та загрози для розвитку екологічного туризму в період пандемії.

Ключові слова: екологія, туризм, пандемія, туристичні потоки, зелений туризм, навколишнє середовище, циркулярна економіка

Libenko Yu.S., Hutareva Yu.V. Ecological tourism in the condition of a pandemic COVID-19: problems and prospects of development. Review article.

The COVID-19 pandemic has transformed perceptions of life, the restoration of people to the environment, their own health and the future owner of children and humanity in general. At an unrecognized time, people around the world have faced a new production - a viral disease. Propose a reduction in the number of infectious people who want to capture the whole world: travel around the world is scheduled, the activities of these institutions are suspended, people are locked in their homes. Prosthetic total lockdown, harm to human health, through sitting in a negative impact on the psyche, physical activity The way out of this situation – domestic travel in rural areas, low-lying natural places, land and sea coasts.

Therefore, this article analyzes the opportunities and threats to the development of eco-tourism during pandemics.

Keywords: ecology, tourism, pandemic, tourist flows, ecological tourism, environment, circular economy

Пандемія COVID 19 майже повністю зупинила все життя на землі. В один момент зупинились авіаперевезення, морські та річкові круїзи, цілі міста та країни закрились на карантин. Пандемія змусила всіх жителів задуматись і переосмислити буденне життя, ставлення до подорожей та природи. Життя вже не стане таким, як було раніше. В майбутньому зміниться не тільки формат подорожей, а й наше ставлення до них: до планування відпустки доведеться підходити більш усвідомлено і враховувати безліч чинників.

У світі після COVID 19, та й в період пандемії одним з найбільш популярних видів подорожей може стати екотуризм. Адже саме він здатний показати жителям міст усю красу нашої природи, знизить ризики захворюваності та допоможе отримати нові враження.

Тому, необхідно дослідити можливі проблеми, які виникатимуть на шляху розвитку екологічного туризму та його перспективи в сучасних умовах.

Аналіз останніх досліджень та публікацій

Основою для дослідження екологічного туризму стали дослідження вітчизняних та зарубіжних вчених, а також дані Державної служби статистики України, матеріали звітів Міністерства екології та природних ресурсів України та інших міжнародних організацій та агентств. Серед них необхідно виокремити таких вчених, як: Габа М.І. [8], Дмитрук О.Ю. [12], Мельник О.Г. [13], Хани М. [1].

Мета статті полягає в дослідженні потенціалу розвитку екологічного туризму, його актуальність та можливість імплементації іноземного досвіду в Україні.

Завдання статті – дослідити можливість популяризації екотуризму в Україні та світі.

Виділення невирішених частин загальної проблеми

Розглянути можливості (перспективи) та проблеми для розвитку екологічного туризму в умовах COVID-19. Більшість авторів, розглянутих в дослідженні (Габа М.І. [8], Дмитрук О.Ю. [12]) не розглядали вплив на розвиток туризму інфекційних хвороб, здатних «паралізувати» країни всього світу.

Вклад основного матеріалу дослідження

Екотуризм (екологічний туризм) – це один з видів спеціалізованого туризму, яких передбачає подорожі до природних недоторканих людиною та, часто, природоохоронних територій [1].

Згідно з визначенням, запропонованим Міжнародним товариством екотуризму (TIES) [2], екотуризм – це відповідальна подорож до природних територій, що охороняють навколишнє середовище, підтримують добробут місцевого населення та передбачають інтерпретацію та освіту. Створюються такі подорожі, зазвичай, завдяки міжнародній мережі людей, установ та національних агентств, де туристи та туристичні фахівці отримують освіту з екологічних питань.

Національне агентство Австралії з питань екотуризму [3], дає власне трактування цьому поняттю: «екологічно стійкий туризм з основним акцентом на переживання природних територій, що сприяє екологічному та культурному взаєморозумінню, оцінці та збереженню».

Міжнародне товариство екотуризму [2] розробило основні принципи або умови, на яких ґрунтується даний вид туризму, а саме:

- мінімізуйте фізичні, соціальні, поведінкові та психологічні впливи;
- формування екологічної та культурної свідомості та повагу;
- надайте позитивний досвід як відвідувачам, так і господарям;
- забезпечити прямі фінансові вигоди для збереження;
- створювати фінансові вигоди як для місцевого населення, так і для приватної промисловості;
- надайте незабутні інтерпретаційні враження відвідувачам, які допомагають підвищити чутливість до політичного, екологічного та соціального клімату приймаючих країн;
- проектувати, будувати та експлуатувати об'єкти із слабким ударом;
- визнайте права та духовні переконання корінного населення у вашій громаді та працюйте у партнерстві з ними, щоб створити можливості;
- пам'ятайте про вразливість Землі, забирайте з собою лише фотографії, ходите лише по протоптанім стежкам.

Найчастіше, місцями для відвідування стають такі об'єкти: природні заповідники, парки, ліси, узбережжя морів та океанів, озера, лимани, річки. Деякі напрямки екотуризму включають відвідування етнічних поселень, щоб ближче познайомитися з їх культурою.

Основним пунктом екотуризму є те, що туристи повинні з повагою ставитися до правил і традицій цих місць: не завдавати шкоди навколишньому середовищу і мінімізувати наслідки своєї присутності.

Чим популярнішим стає місце призначення, тим складніше обмежити культурний та екологічний вплив туризму, екологічний чи ні. Місцеві громади також стикаються з труднощами, пов'язаними з екотуризмом, такими як скупчення людей, обмежений доступ до сільськогосподарських угідь або води, розмивання місцевої культури, стирання корінних жителів та завищені ціни на товари. Окрім підняття цих питань, екотуризм дійсно пропонує переваги як мандрівникам, так і місцевим жителям.

Варто також розмежувати поняття «екотуризму» та звичайного (масового) туризму. Тож, різниця полягає у такому:

- існує більше шансів для екотуристів, які подорожують до місць, оточених природою, в порівнянні з масовими туристами, які шукають безліч розважальних місць, культурних пам'яток та насиченого життя великих міст;
- екотуризм, як правило, означає, що мандрівники самі домовляються про подорожі, тоді як масовий туризм покладається на більшу кількість турагентів та туроператорів;
- з огляду на масовий туризм, очікується, що задіяно багато різних служб, тоді як на сайті екотуризму існує лише кілька, якщо такі є, залучені;
- заходи екотуризму, як правило, пов'язані з природою (наприклад, піші прогулянки та вивчення стежок, спостереження за птахами або занурення у рифи) і, отже, є фізично більш вибагливими, тоді як типовий туризм є більш комфортним і менш фізичним;
- невеликі групи та тривале перебування також часто зустрічаються у мандрівників екотуризму, тоді як масовий туризм часто спирається на великі групи, які залишаються на короткий проміжок часу.

Промисловість екотуризму в усьому світі за оцінками становила 181,1 млрд доларів США у 2019 році. За прогнозами, у 2027 році цей сектор досягне 333,8 мільярда доларів США, реєструючи показник CAGR 14,3 відсотка [5].

Світовий ринок екотуризму сегментований на основі типу мандрівника, вікової групи, каналу продажів та регіону:

- залежно від типу подорожуючих, світовий ринок розділений на сольний та груповий;
- на основі вікової групи світовий ринок вивчається для поколінь X, покоління Y та покоління Z. Сегмент покоління Y становить основну частку на світовому ринку, однак сегмент покоління Z готовий зростати з найвищим показником CAGR протягом прогнозованого періоду;
- за каналом збуту ринок сегментований на туристичні агенти та прямий;

— за регіонами світовий ринок вивчається в Північній Америці, Європі, Азіатсько-Тихоокеанському регіоні та регіоні LAMEA, що складається з оцінки ринку для більш ніж 20 країн.

Згідно статистичних даних, на частку екологічного туризму припадає більше 20% прибутку всього туристичного ринку. Світовими центрами екотуризму вважаються: Австралія,

Південно-Африканські країни, Азія, Фінляндія, Ірландія, Великобританія та Німеччина. Для країн, що зростають, включаючи Коста-Ріку, Еквадор, Непал, Кенію, Мадагаскар, такі території, як Антарктида, та інші, екотуризм становить значну частину валового внутрішнього продукту та економічної діяльності.

Причини популяризації та стрімкого розвитку екотуризму, а також і недоліки наведені в табл.1.

Таблиця 1. Причини стрімкого розвитку екологічного туризму та загрози, які породжуються

Показник	Характеристика
Причини стрімкого розвитку	<ul style="list-style-type: none"> — Легший доступ до віддалених пунктів екотуризму, завдяки дешевим рейсам та доступній інфраструктурі; — втрата інтересу у туристів до традиційних туристичних напрямків; — зростає інтерес до відповідального, освітнього туризму; — зростає усвідомлення необхідності захисту навколишнього середовища та бажання зробити свій внесок у цю справу; — екотуризм може допомогти захистити чутливі місця навколишнього середовища та підвищити обізнаність щодо місцевих екологічних та соціальних делікатних питань; — можливість для туриста відчувати нові враження, при цьому перебуваючи на свіжому повітрі й залучитись до збереження навколишнього середовища; — можливості для місцевого населення для отримання доходу; — популяризація циркулярної економіки та захисту природи.
Загрози розвитку	<ul style="list-style-type: none"> — Еко туристи часто їздять у (і без того дуже) екологічно нестабільні райони, які ризикують обвалитися або розмитися; — порушення дикої природи, видалення рослинності (наприклад, для збору рослин) та збільшення сміття через відвідувачів також є ймовірними наслідками екотуризму; — деякі візити проводяться в чутливі періоди, як, наприклад, у періоди розмноження чи вилуплення; — існують приховані наслідки, такі як споживання палива для повітряних або дорожніх подорожей; — існує ризик перетворення екотуризму на масовий туризм із величезним впливом на різні рівні, крім екологічного; — вплив за межами майданчика, такий як очищення земель для будівництва інфраструктури (доріг, готелів), також є актуальним.

Джерело: складено авторами за матеріалами [4].

Основною перевагою та можливістю для відновлення туризму для багатьох країн світу, в тому числі і України, є наявність малолюдних місць, можливість соціального дистанціювання та прогулянки на свіжому повітрі десь в лісі, горах, пустелі чи біля моря. Саме це і є підґрунтям для розвитку екотуризму в умовах пандемії.

Дослідження свідчить, що 59% (67% бейбі-бумерів) уникають певних напрямків, а 70% розраховують на вжиття заходів соціального дистанціювання у напрямках подорожей. Як би Covid-19 не заспокоювався перед поїздкою, невідомо, коли він справді заспокоїться до рівня, на який можна керувати. Ми всі будемо турбуватися про це, подорожуючи в осяжному майбутньому. Тому може бути доцільним відвідати незначний пункт призначення з кількома людьми. Місця, які вказані як основні напрямки у путівниках, є досить популярними, тому людям легко зібратися, і слід очікувати, що в цих районах буде багато людей. З точки зору соціального дистанціювання, має сенс розподілити час і місце для менш скупченого та безпечного варіанту.

Також, 69% мандрівників відповіли, що хотіли б насолодитися простими враженнями, такими як

заходи на свіжому повітрі чи сімейні розваги на природі. Ще 56% заявили, що воліють насолоджуватися природою, де мало людей [6-7].

Природно-заповідний фонд України [9] наводить такі дані результатів обліку територій та об'єктів природно-заповідного фонду, станом на 01.01.2020: території та об'єктів загальною площею 4,418 млн.га в межах території України (фактична площа 4,085 млн.га) та 402500,0 га в межах акваторії Чорного моря. На рис.1 наведені дані, щодо кількості природних об'єктів, які охороняються

Відношення фактичної площі природно-заповідного фонду до площі держави («показник заповідності») становить 6,77%. Протягом 2019 року кількість об'єктів та територій природно-заповідного фонду загальнодержавного та місцевого значення збільшилась на 116 одиниці загальною площею 94224,2 га.

Зокрема, за 2019 рік площа природно-заповідного фонду найбільше збільшилась у Рівненській (на 22018,21 га), Херсонській (на 15911,84 га), Запорізькій (на 13115 га), Львівській (на 12800,6471 га) та Закарпатській (на 11716,2 га) областях.

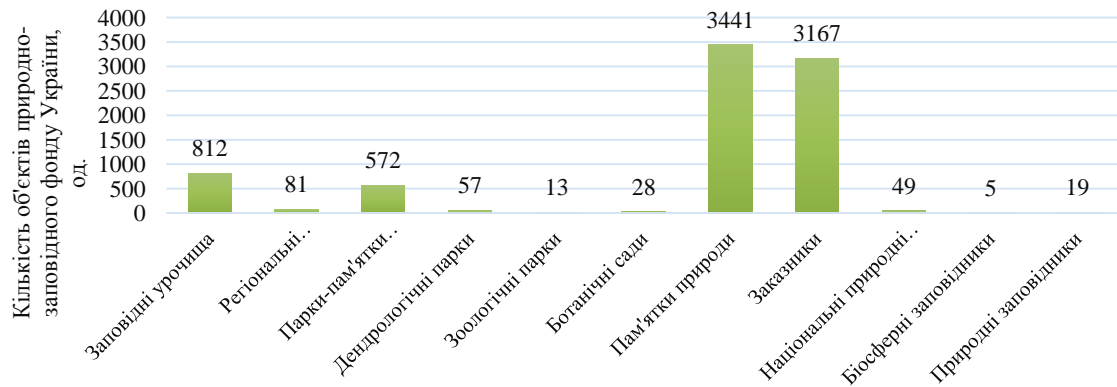

Рисунок 1. Кількість об'єктів природо-охоронного фонду станом на 2017 рік
Джерело: складено авторами за матеріалами [9].

Отже, як показують дані, Україна має великий потенціал для розвитку екологічного туризму в Україні враховуючи наявність великої кількості парків, заказників, пам'яток природи та інших природних об'єктів.

На рис.2 відображені країни, в які можна здійснити подорож, а також ті, де найтриваліше проходження карантину.

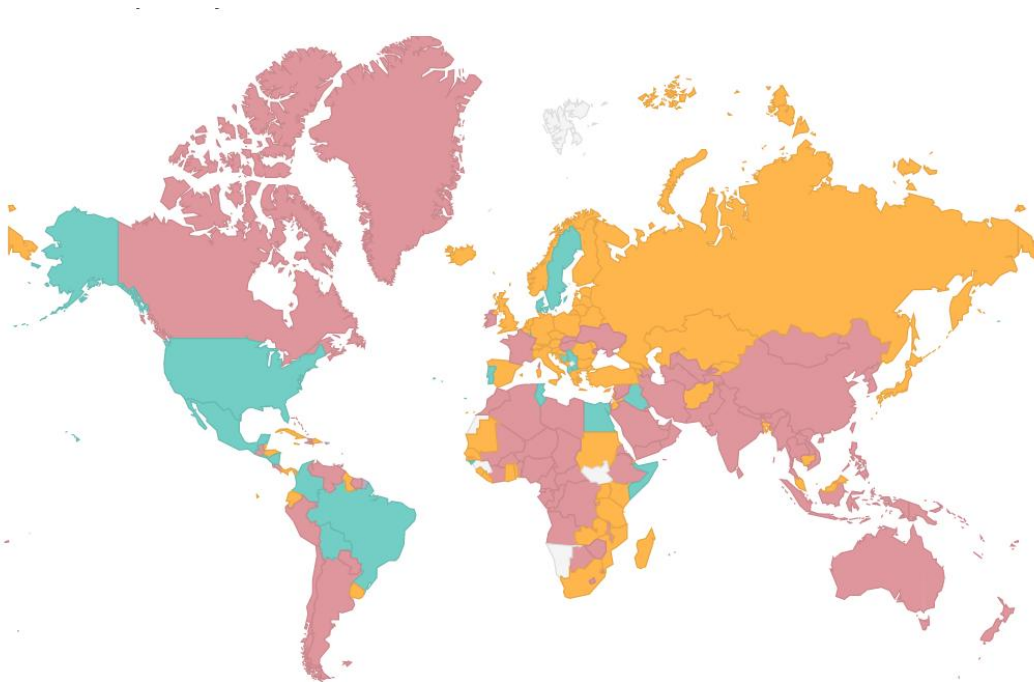

Рисунок 2. Вимоги до карантину в країнах світу станом на 12.04.2021
Джерело: складено авторами за матеріалами [11].

Країни, які відображені на рисунку, розмальовані різними кольорами в залежності від вимог, які висуває держава щодо туристів, які в'їжджають на їхню територію:

- блакитного кольору країни – рекомендується самостійний карантин, проте офіційні вимоги відсутні;
- рожеві – карантин на 14 днів для всіх, незалежно від країни прибуття;
- помаранчеві – потрібна самоізоляція, якщо наявні симптоми COVID-19.

Пандемія COVID 19 спричинила ряд обмежень, на які були вимушені піти керівники держав та міст. До основних заборон в Україні належать [10]:

- закриття кордонів (більшість країн досі не приймають туристів або приймають невеликими групами з задачею відповідних тестів та вакцинавання);
- соціальна дистанціювання;
- забороняється проведення масових (культурних, розважальних, спортивних, соціальних, релігійних, рекламних та інших)

- заходів за участю більше однієї особи на 5 кв. метрів площі будівлі або території, де проводиться захід. Дистанція між учасниками має становити не менше ніж 1,5 метра;
- в залежності від зони, забороняється чи обмежується: проведення дискотек, робота нічних клубів та закладів громадського харчування з організацією дозвілля; Проведення масових культурних (в т.ч. концертів), спортивних, соціальних, рекламних та інших заходів, в яких бере участь більше 20 осіб та недотримана дистанція у 1,5 м між учасниками (виключення: офіційні та професійні спортивні заходи без глядачів, іспити для нотаріату та заходи необхідні для забезпечення роботи органів влади).
- До проблем розвитку екологічного туризму в період пандемії в Україні слід віднести таке:
- труднощі, які виникають у туристів з дотриманням дистанції та інших карантинних мір;
  - мала поінформованість населення, щодо можливості відвідування екологічних стежок та маршрутів;
  - недотримання карантинних вимог з боку представників парку, туроператорів, перевізників;

- незацікавленість місцевих органів влади до розвитку внутрішнього туризму;
- мала поінформованість населення про захист природи, сталий розвиток та циркулярну економіку;
- небажання змінюватись заради спасіння природи.

Висновки

Отже, як бачимо, більшість країн є недоступними для зовнішнього туризму. Саме ця ситуація в країні та в цілому світі, змушує туристів замислитись щодо подальших подорожей, змінюється центри вартості та прибутку: від розважального та подієвого, популярнішим стає зелений, екологічний та сільський туризм. Тож, Україна, як і інші країни всього світу мають можливість досвідатись до збереження природи, при цьому пізнаючи та освоюючи нові знання про флору і фауну окремих регіонів, підвищення фізичної активності, зміцнення здоров'я та гарного настрою.

Отримані дані щодо проведеного дослідження свідчать про великий потенціал для розвитку екологічного туризму, як в Україні, так і поза її межами.

Abstract

The COVID-19 pandemic has almost completely stopped all life on earth. At one point, air traffic stopped sea and river cruises, entire cities and countries were closed for quarantine. The pandemic made all residents think and rethink everyday life, attitude to travel and nature. Life will not be the same as it used to be. In the future, not only the format of travel will change, but also our attitude to them: vacation planning will have to be approached more consciously and take into account many factors.

In the world after COVID-19, and during the pandemic, one of the most popular types of travel may be ecotourism. After all, it is able to show city dwellers all the beauty of our nature, reduce the risk of disease and help get new experiences.

Therefore, it is necessary to explore possible problems that will arise in the development of ecotourism and its prospects in modern conditions.

The ecotourism industry worldwide is estimated at \$ 181.1 billion in 2019. The sector is projected to reach \$ 333.8 billion in 2027, with a CAGR of 14.3 percent.

The main advantage and opportunity for the resumption of tourism for many countries, including Ukraine, is the availability of sparsely populated areas, the possibility of social distance and walks in the fresh air somewhere in the woods, mountains, desert or near the sea. This is the basis for the development of ecotourism in a pandemic.

The Nature Reserve Fund of Ukraine provides the following data on the results of accounting for territories and objects of the nature reserve fund, as of 01.01.2020: territories and objects with a total area of 4.418 million hectares within the territory of Ukraine (actual area 4.085 million. ha) and 402500.0 ha within the Black Sea.

Список літератури:

1. Honey M. Ecotourism and Sustainable Development: Who Owns Paradise? Washington: Island Press. – 2008. – с. 33.
2. The International Ecotourism Society. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://ecotourism.org/>.
3. Australian National Ecotourism. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.ecotourism.org.au/>.
4. Ecotourism: Definition, Meaning And Examples. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://youmatter.world/en/definition/ecotourism/>.
5. Market size of the ecotourism sector worldwide in 2019, with a forecast for 2027. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.statista.com/statistics/1221034/ecotourism-market-size-global/>.
6. MICUCCI M., 2020, «What Is Ecotourism?». [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://hiddenlemur.com/what-is-ecotourism-2021-ultimate-guide/>.

7. The Future of Travel 2021. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://ecotourism-world.com/the-future-of-travel-2021/>.
8. Габа М.І «Екотуризм як один із засобів взаємозбагачення різних культур». Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. – 2011. – Вип.ІІІ (43).
9. Офіційний сайт Природно-заповідного фонду України. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://pzf.menr.gov.ua>.
10. Офіційний сайт Кабінету Міністрів України. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/>.
11. Countries without Quarantine – Which Countries Allow Quarantine Free Travel? [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://blog.wego.com/countries-without-quarantine/>.
12. Дмитрук О.Ю. Екологічний туризм: Сучасні концепції менеджменту та маркетингу. Київ: Альтерпрес. – 2004.
13. Злотнік, М., Мельник, О. Стратегічне управління впровадженням принципів циркулярної економіки на вітчизняних підприємствах. Підприємництво та інновації. – 2020. – № 12. – с.112-119.

References:

1. Honey M. (2008). Ecotourism and Sustainable Development: Who Owns Paradise? Washington: Island Press.
2. The International Ecotourism Society. Retrieved from <https://ecotourism.org/>.
3. Australian National Ecotourism. Retrieved from <https://www.ecotourism.org.au/>.
4. Ecotourism: Definition, Meaning And Examples. Retrieved from <https://youmatter.world/en/definition/ecotourism/>.
5. Market size of the ecotourism sector worldwide in 2019, with a forecast for 2027. Retrieved from <https://www.statista.com/statistics/1221034/ecotourism-market-size-global/>.
6. Micucci M. (2020). What Is Ecotourism? Retrieved from <https://hiddenlemur.com/what-is-ecotourism-2021-ultimate-guide/>.
7. The Future of Travel. (2021). Retrieved from <https://ecotourism-world.com/the-future-of-travel-2021/>.
8. Gaba M.I. "Ecotourism as one of the means of mutual enrichment of different cultures". (2011). Bulletin of the Chernivtsi Trade and Economic Institute, III (43).
9. Official site of the Nature Reserve Fund of Ukraine. Retrieved from <http://pzf.menr.gov.ua>.
10. Official site of the Cabinet of Ministers of Ukraine. Retrieved from <https://www.kmu.gov.ua/>.
11. Countries without Quarantine – Which Countries Allow Quarantine Free Travel? Retrieved from <https://blog.wego.com/countries-without-quarantine/>.
12. Dmitruk O.Y. (2004). Ecotourism: Modern concepts of management and marketing. Kyiv: Alterpress.
13. Zlotnik M., Melnyk O. (2020). Strategic management of the implementation of the principles of the circular economy at domestic enterprises. Entrepreneurship and innovation, 12, 112-119.

Посилання на статтю:

Лібенко Ю.С. Екологічний туризм в умовах пандемії COVID-19: проблеми та перспективи розвитку / Ю. С. Лібенко, Ю. В. Гутарева // Економіка: реалії часу. Науковий журнал. – 2021. – № 3 (55). – С. 68-73. – Режим доступу до журн.: <https://economics.net.ua/files/archive/2021/No3/68.pdf>. DOI: 10.15276/ETR.03.2021.8. DOI: 10.5281/zenodo.6506557.

Reference a Journal Article:

Libenko Yu.S. Ecological tourism in the condition of a pandemic COVID-19: problems and prospects of development / Yu. S. Libenko, Yu. V. Hutareva // Economics: time realities. Scientific journal. – 2021. – № 3 (55). – P. 68-73. – Retrieved from <https://economics.net.ua/files/archive/2021/No3/68.pdf>. DOI: 10.15276/ETR.03.2021.8. DOI: 10.5281/zenodo.6506557.

